

ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ

(Λίγα για τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων τῆς Παλ. Διαθήκης). (*)

Μέσα στὸν Κανόνα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πού τὴ γεμίζει τὸ μυστήριον τοῦ φοβεροῦ Ἰεχωβά πού κουδεντιάζει καὶ μαλώνει στὸν Παράδεισο μὲ τοὺς πρωτόπλαστους καὶ νοιάζεται ὕστερα καὶ φροντίζει γιὰ τὸν ἀγαπημένο του Ἰσραὴλ καὶ τοῦ δίνει τὸ δοῦλο του Μωϋσῆ, νὰ τοὺς φυλάγῃ στὴ μονοθεΐα, καὶ τοὺς Πατριαρχάδες μὲ τίς εὐκῆς καὶ τ' ἀγαθὰ τους καὶ τοὺς ποιητὲς βασιλιάδες, πού λές καὶ γενήκανε γιὰ νὰ φαντάξῃ πιότερο ἢ θρήσκα τοῦ Δαυὶδ κιθάρα, μέσα στὴν Παλαιὰ Διαθήκη πού οἱ μεγαλόφωνοι προφῆτες, τοῦ Ἡσαΐα τὸ ἱερόπρεπο βᾶσιος, τοῦ κλαψιάρη Ἰερεμία οἱ θρηνοὶ, τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσας τὸ ἀόριστο πού σὰ λάστιχο μεταλλάζει ὅταν ἢ σκέψη μοχθεῖ νὰ περιμαζέψῃ τὴν ἔννοια τῆ σκορπισμένη πάνου σὲ μιὰ βραειὰ περιγραφικότητα, τολμηρὴ καὶ χρωματισμένη μὲ τὰ πιὸ πηχτὰ καὶ χτυπητὰ χρώματα καὶ τὰ παθιάρικα καὶ καταναυχτικὰ λόγια, μέσα στὸ ἀλληγορούμενο σύθαμπο τῆς Ἱερότητας πού ἀγιάζει τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, θὰ δῆς ἂν φυλλομετρήσῃς, τὸ «Ἄσμα Ἀσμάτων», κοσμικὸ πολὺ, διόλου σεμνότυφο ἀλλὰ καὶ ξανδιάρποπο βιβλίον, ὅσο δὲν περίμενες.

Ἄπὸ τὰ πρῶτα χρόνια πού τὸ βάλανε κι αὐτὸ στὸν Κανόνα μόνο καὶ μόνο γιατί νόμισαν τὸ Σολομώντα ποιητὴ του, τὸ πέρασαν στὸ κοινὸ καλοῦπι τῆς ἀλληγορίας, τοῦ δάνεισαν ἱεροπρέπεια κ' ἔτσι σῶσανε κι αὐτό, καὶ τὸν ἱερὸ χαραχτήρα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀπ' τὴν ἄλλη πού τὸ φιλοξενούσε στὰ βιβλία της. Καὶ πάρθηκε μὲ τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μόνο γιατί στὸ α'. κεφάλαιο ἀρχῆ ἀρχῆ διαδάξουμε «ἄσμα ἄσμάτων ἔστι τῷ Σαλωμών ἢ ἔστι Σαλωμών». Τὸ ἴδιο κάνει. Εἶναι δουλειὰ τοῦ ἀντιγραφέα πού εἶδε πολλὰς φορές στὸ ἄσμα τὸ ὄνομα τοῦ σοφοῦ Σολομώντα.

Τὸ «Ἄσμα Ἀσμάτων» πού βρίσκεται σχεδὸν στὴ μέση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὕστερα ἀπὸ τὸν Ἑκκλησιαστή καὶ μπροστὰ ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα, εἶναι ἓνα ποίημα γραμμένο ὅμως οὔτε σὲ στίχο, οὔτε σὲ προσῳδία ὅπως ἐμεῖς νοιώθουμε τίς λέξεις, παρὰ σὰν πεζογράφημα, μὲ κάποια ρίμα μονάχα πού τὰ νοήματά του κλειοῦνε, στρουγγυλὰ καὶ κυματιστὰ ἐκφρασμένα. Οἱ κακοθαλμένες τελεῖες καὶ ὁ χωρισμός

(*) Διαβάστηκε στὰ γραφεῖα τῆς «Φοιτητικῆς Συντροφιάς» στίς 11 τοῦ περασμένου Μάρτη.

τοῦ σὲ κεφάλαια χωρὶς καμμιάν ἐσωτερικὴν αἰτία, ἢ μεγάλη ἐλευθερία τοῦ συγγραφέα στὴν τέχνη του, τὸ ξαφνικὸ κι ἀνειδοποίητο στὰ πηδῆματα τῆς σκέψης του, δὲ δίνουν στὸ ἔργο μιὰ στεριωμένη μορφή παρὰ σκοτίζουσι κείνον πού θέλει σήμερα νὰ τὸ ξεψαχνίση καὶ νὰ δῆ ἂν εἶναι ἓνα τὸ ποίημα ἢ πολλὰ κολλημένα, ἂν δράμα, ἔπος, ἢ λυρικὸ κομμάτι. Τὸ τρίτο πρόσωπο παίζει πολὺ ρόλο. Οἱ χρόνοι ἄνω κάτω. Ἄμα τὸ πρωτοδιάβασα μικρὸς, εἶπα: θάνατι ἀπὸ τὰ βιβλία πού δὲν πρέπει νὰ καταλαβαίνονται κ' ἐδῶ ἴσα ἴσα στέκεται ἢ μεγαλοσύνη τους, ἀπὸ τὰ Καβαλλιστικὰ καὶ τὰ Σιβυλλικὰ.

Οἱ Ἰουδαῖοι θεολόγοι τὸ πήρανε ὡς ἓναν αἰσθηματικὸ διάλεγο τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Κοινότητάς των, τοῦ διαλεχτοῦ αὐτουνοῦ λαοῦ τῆς Πρόνοιας τοῦ Ἰεχωβά. Καὶ μ' αὐτὴν τὴν ἔννοια ἀπὸ τὸ 700 πάνου κάτω Π. Χ. πέρασε στοὺς Χριστιανοὺς θεολόγους μὲ τὴ διαφορὰ πὼς αὐτοὶ τὸ εἶπανε σιβολισμὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς χριστιανικῆς ψυχῆς ἢ τῆς Ἐκκλησίας, κρυμμένο κάτω ἀπὸ τὸν ἐρωτικὸ διάλογο τοῦ Σολομώντα καὶ τῆς Σουλαμίθ τῆς γυναίκας πού ἀναφέρει τὸ Ἄσμα. Ἔτσι τὸ ἐννοήσανε λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι κ' ὕστερα οἱ Χριστιανοὶ θεολόγοι, ὅσοι ἐπίσημα ἀντιπροσώπεψαν τὴ γνώμη τῆς Ἐκκλησίας, πρὶν ἀπὸ τὴ μεταρρύθμιση τοῦ Λουθήρου. Ἄπὸ τότες μὲ τὴν ἐλευθερία πού πήρεν ἡ θεολογία καὶ μὲ τοὺς θεολόγους πού ἔκανεν ἡ νέα θρησκεία διαδάστηκε καὶ τὸ Ἄσμα καλλίτερα. Ἄπὸ τοὺς δικούς μας δὲν ξέρω κανένα νὰ ἐργάστηκε μὲ τὴν ἔννοια πού δίνουμε μεῖς σ' αὐτὸ καὶ νὰ τύπωσε τὴν ἐργασία του. Πολὺ πρὶν ὅμως ἀπὸ τὴ Μεταρρύθμιση βρῖσκουμε κάποιες προσπάθειες πού μας δίνουν ὅσον ἀδούλευτο πάντα ὅμως ζωτικὸ τὸ σπὸρο τῆς κατοπινῆς ἐρευνας καὶ μελέτης. Φαίνεται εἶναι τῆς πλάσης μας τῆς ἀνθρώπινης νὰ πρωτοσπέρνονται οἱ ἀλήθειες στὰ περασμένα καὶ νὰ σιγοκλώθονται ὕστερα στὰ κατοπινὰ τὰ χρόνια, παίρνοντας πού καὶ πού ἀπὸ τὰ χέρια μας καὶ ἀπὸ μιὰ καινούργια κλωδιά, γιὰ νὰ μὴ τελειώσῃ ποτές τὸ χιλιόκλωνο νῆμα τῆς Ἀλήθειας.

Πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴ Μεταρρύθμιση χτυπήθηκεν ἢ προφητικὴ καὶ ἀλληγορικὴ σημασία τοῦ Ἄσματος ἀπὸ τὸ Θεόδωρο ἐπίσκοπο Μοψουεστίας, πού ἢ Β'. αἰκουμενικὴ σύνοδος τὸν ἀναθεμάτισε γιὰ τὴν κακοδοξία του αὐτῆ. Τὴν ἰδέα τοῦ ἐπίσκοπου γιὰ τὸ Ἄσμα τὴ διαδάξουμε σὲ μερικὲς λατινικὲς γραμμὲς πού μᾶς δίνει ὁ φράγκος ἐκδότης του. Σ' αὐτὲς θὰ καταλάβετε τώρα γενικὰ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἔργου καὶ θὰ γλυτώσω κ' ἐγὼ ἀπὸ τὸ φυσικὸ παράπονό σας, πού δὲν ἱστορήσα τὴν ὑπόθεση ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς γιὰ νὰ ξέρετε γιατί μιλῶ. «Ὁ Σολομών, λέει ὁ Μοψουε-

στίας, που για την σοφία του έχαιρε τό σέβας και την υπόληψη όλων τότε, άμα πήρε για γυναίκα μιιά σκλάβα του Αιγύπτια, από τη γενιά του Χάμ μάλιστα, και κίνησε γι' αυτό το μίσος των Έβραίων, έγραψε το Άσμα και για ν' άρέσει πιότερο στη γυναίκα του και για να φράξει τὰ στόματα των άχτρών του. Και τη χαράν αυτή του γάμου του κι άχι τη μετάνοιά του, όπως θα καρτερούσαν εκείνοι, τη διαλάλησε με το επιθαλάμιο αυτό τραγούδι, όπως έγραψεν ύστερα ο Πλάτων «το Συμπόσιο» του.

Κ' εΐταν της ιδέας ο επίσκοπος να βγει το βιβλίο από τον Κανόνα της Παλαιάς Διαθήκης. Τόν έφαγεν όμως η ευσέβειά του που κι αυτή, βλέπετε, σαν την Άλήθεια δεν κάνει παράδες, σαν βαλθη να χτυπήσει μουχλιασμένες και ψεύτικες πρόληψες που έφτασε πια να πάρουνε το χρίσμα του σωστού. Πώς να βγει, οά να του λένε, αφού τ'χει γραμμένο ο σοφός Σολομών κι αφού τ'δραμε που τ'δραμε μες στα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης; του δίνουμε μιάν άλληγορική έννοια και περνά κι αυτό. «Μ' αν ο Σολομών, άπαντά ο επίσκοπος, δεν τ'γραψε για γλέντι παρά με προφητική σημασία, τότες γιατί να του δώση τη σκανταλιστική αυτή μορφή και γλώσσα, μιιά και μπορούσε κάλλιστα να τ' αποσύγη; Έπειτα τί προφητικό βιβλίο είναι αφού ούτε μιιά φορά δεν αναφέρει τ'δνομα του Θεού;» Κρίμα να μη σωθη όλη η εργασία του Μοψουεστίας στο Άσμα. Μά κι αν εβγαίνεν από τον Κανόνα της Παλαιάς Διαθήκης, άς πούμε πως θα περισώζεν εκείνη την ιερότητα της, μά θα γλύτωνε κι αυτό και θα φύλαγε βουνίσια κι άμόλυντη την κοσμική του και ρεαλιστική μορφή! Πιότερο πάνου κάτου κέρδισε κείνη απ' αυτό παρά που έχασε ποτό απ' το ρέμα της άλληγορίας που το πήρε μαζί της στα κατοπινά τὰ χρόνια. Το ίδιο και για μς τώρα ά γλυτώσουμε απ' τὰ πλοκάμια της καθαρεύουσας θα περισώση εκείνη — χάρισμά της — την άρχαιοπρέπεια κ' ένθιγκότητά της — αν έχει δράμι — και θα μείνουμε μεις άπαλλαγμένοι, ελεύτεροι, μά πιό όμορφοι και πιό σωστοί, δίχως ξόμπλια, γιατί θα μς έκανε αυτόφωτους ή δύναμη και το φως που κρύβει κάθε τι αυτόουσια σωστό και θα βγάινε τότες με την άρχαιοπρέπεια άλλαγμένη στο δικό μας το είναι και στη σημερινή μας ζωή και το πως είμαστε από σή θα μς γινότανε όχι μαξιλάρι πουπουλένιο για ύπνο παρά φτερνιστήρι για ύπνημα.

Την ιδέα του Μοψουεστίας την ανάπτυξαν κατά τη Μεταρρύθμιση κ' ύστερα, πολλοί φιλόλογοι και θεολόγοι. Ο πρότενστάτης Bruston, λέει, πως είναι διάλογος του Σολομών και μιιά παλλακίδας του. Άλλος ύστερα ο Jacobi λέει πως «μιιά βοσκοπούλα

της Ήβρουδαλήμ, Σουλαμίθ έννομα, παντρεύτηκε μ' ένα τσομπάνο. Έπειδής εΐταν πάρα πολύ όμορφη, έστειλεν ο Σολομών και την έφεραν στο χαρέμι του. Μά του κάκου προσπάθησε να την καταφέρει να τον αγαπήσει. Ός που στο τέλος του έφυγε και ξανάσμιξε τον άντρα της».

Δεν αναφέρνω άλλωνε όνόματα παρά σταματώ στο Rénan, που έχουμε διαφορά και στην εξήγηση και στην οικονομία του έργου. Ο Rénan συμφωνεί στην υπόθεση με τους δυό προηγούμενους και παραδέχεται πως είναι κλεμμένη η Σουλαμίθ στο χαρέμι του Σολομών και πως άναμεταξύ τους πλέχεται διάλογος με σκοπό να τον αγαπήσει η Σουλαμίθ και να μη μείνη παλλακίδα του μονάχα, σάρκα δίχως ιδέα και αίστημα. Βρίσκει δράση στο έργο και το χωρίζει σε πέντε θαρρώ σκηνές, και άνεβάζει κι άλλα πρόσωπα, έξόν το Σολομών και τη Σουλαμίθ, τον τσοπάνη, τον αγαπητικό της, βάζει μάλιστα και τη λογομαχία του με το Σολομών, χορό από γυναίκες, από χωριάτες, τ'άδέρφια της Σουλαμίθ, κ' ύστερα το Σοφό, ένα πρόσωπο όλως διόλου της ανάγκης για να βγάλη στο τέλος το συμπέρασμα του έργου. Είναι άλήθεια πως ο Rénan το δουλεψε πολύ το Άσμα κ' έχτιμούμε και σεβούμαστε την εργασία του. Η εξήγηση όμως που του δίνει δεν είναι κατά τη γνώμη μας όσο πρέπει ικανοποιητική. Δε μς ξεδιαλύνει διόλου το έργο. Δε λέω να εξαλείψη η μετάφραση το άναγκαίο σύθαμπο και τη φαινόμενη άσυναρτησία που χαρακτηρίζει την έβραϊκή ποίηση, μά δεν πρέπει και να τ'άφνη άπειραχία. Να της δίνη ο μεταφραστής μιιά λαμπεράδα χυμένη σε μιάν άρμονική συμμετρία κείμενου κ' εξήγησης που έτσι χωρίς να χάνη το έργο τη σφραγίδα του τη δημιουργική, να γένεται πιό εύκολονόητο στο σημερινό άναγνώστη, ίδια όπως θάτανε και στον Έβραίο ποΐτανε μπασμένος ψυχόρμητα στο είδος αυτό της τέχνης. Η μετάφραση του Rénan είναι λέξεις άραδιασμένες άντι στο Έβραϊκό, στο Γαλλικό με τους ίδιους άλυτους κόμπους για μς. Ούτε βρίσκουμε μεις τὰ πρόσωπα που άνεβάζει στη σκηνή. Μόλις παραδεχόμαστε το χορό κι αυτόν πολλές φορές άγνώριστα δεμένο στοϋ συγγραφέα το πρόσωπο που φέρνει στη μέση τίς γυναίκες του χαρεμιού άμα θέλει ναλλάξη ιδέα και να πάη παρακάτου.

Συγγραφέας του έργου είναι κάποιος άγνωστος που έζησε κάμποσα χρόνια ύστερα από το Σολομών. Το μύθο — την υπόθεση — του άσματος δεν τη θεωρούμε καθόλου άληθινή όπως ο Rénan που τη βρίσκει στην Γ' Βασιλειών όπου μς στέλνει να διαβάσουμε για τη Σουλαμίθ. Έκει κάποια Σουλαμίθ σκλάβα στο παλάτι του Δαυΐδ, του πατέρα του

Σολωμών, λέει ο Rénan, πώς είναι ή ίδια που μιλάει και στο Άσμα με το Σολωμών. Μά πώς άφου τότε, στα τελευταία χρόνια του Δαυίδ που φαίνεται ή Σουλαμίθ της Γ' Βασιλειών, ή Σολωμών είτανε δώδεκα χρονών; Έμεινε λοιπόν ή Σουλαμίθ στο παλάτι του Δαυίδ ως που να μεγαλώση ή διάδοχος; Τότες τ'άδέρφια της που τους δίνει τόσον τόπο στη σκηνή ή Rénan τί κάνανε; 'Ο αγαπητικός της; Τίποτ' άπ' αυτά: 'Η Σουλαμίθ αυτή και ή Σουλαμίθ ή άλλη, ή ήρωίδα άς πούμε του Άσματος, δέν έχουν καμμιά σχέση. 'Η καλύτερα ούτε της μιάς τ'νομα είναι Σουλαμίθ ούτε της άλλης. Σουλαμίθ ή Σουγαμίθ ή Σουλαμίτης είναι ή κάτοικος της Σουλέμ ή Σουνέμ και απόδειξη που στην Γ' Βασιλειών μαζί με το παράνομα αυτό το τοπικό βάζει ή συγγραφέας και το βαφτιστικό όνομα εκείνης της κόρης «'Αβισάγ την Σουναμίτιδα» λέει ένώ ή ποιητής του Άσματος σκέτο το γενικό τοπικό όνομα Σουλαμίτις ή Σουλαμίθ που είναι το ίδιο, άλλη μιά απόδειξη κι αυτό πώς ώρισμένο πρόσωπο και δομένη υπόθεση για τον ποιητή δέν υπάρχει.

Τό μόνο που φαίνεται από τη Γραφή είναι πώς οι Σουλαμίτιδες, είταν οι όμορφότερες γυναίκες της 'Ιουδαίας. Καμμιά λοιπόν Σουλαμίθ κλεμμένη στο παλάτι του Σολωμών δέν υπάρχει. Νά κατά τη γνώμη μας που στήριξεν ή άγνωστος ποιητής το ποίημά του. — 'Ο βασιλιάς Σολομών γνωστός γυναικάς, τριγυρισμένος από ένα σωρό παλλακίδες, πέθανε και το Βασίλειο του 'Ιούδα έπεσε μαζί του, γιατί οι γυναίκες κυβερνούσαν όσο ζούσε. Οι πιότερες άδικα παρμένες άπ' τά κακορρίζικα σπίτια τους. Παντρεμένες. 'Αρραβωνιασμένες. Σε τέτοια όμως κορμιά, κουκουτσι άληθινής αγάπης δέ βρήκε. 'Ο άγνωστος ποιητής που είχεν άκούσει και παραγεμισμένη ίσως την ιστορία αυτή του μυριάπλουτου βασιλιά, του Κροίφου, του Σουλτάνου ατόνουο των 'Ιουδαίων, πένου σε μίαν ιδέα που ξάστερα ξάστερα τη λέει στο τέλος έφτιασε το ποίημα. Νά, ή ιδέα αυτή ξετυλιμένη, ή θέση όπως θά λέγαμε του έργου. «Χίλια να πιασής και να ξεδέψης δέ θά μπόρσης να γυρίσης μιά π' αγάπα άληθινά έσαι κ' ένα ζητιάνο, παρά θά γίνης κορόιδο και μπαίγνια στο τέλος». Σ' αυτή την παράξενη, στα χρόνια τουτα του παρά, αλήθεια, μά πολύ κοινή στα πρωτόγονα χρόνια της κοινωνίας, του ίπποτισμού και του παλληκαρισμού ή έμας, σ' αυτή την αλήθεια στέρωσε το ποίημα. Και τη δουλεύει και τη σερίβει την αλήθεια αυτή γύρω σε δυό αντίθετα πρόσωπα στον άρχοντοβασιλιά Σολωμών και σε μιά ταπεινή βοσκοπούλα — ή ήρωίδα που ή ποιητής ήρωοποίησε.

την καρδιά της σ' ένα σγουρόμαλλο βοσκό που κατά το λέγει της

«όλομυρα γυαλίζουν τά μαλλάκια του
σαν του κοράκου το φτερό...»

Με την απόδειξη της θέσης του ή ποιητής πετά και μιά λεπτούτσιια ειρωνεία στο Σολωμών, στο τέλος, για ν' αντιπροσωπέψη κ' έδω τη γνώμη του λαού του που δέ σήκωνε το στομάχι του τά όργια του παλατιού. Ξαναλέμε λοιπόν πώς ή υπόθεση δέν είναι καθόλου στην Γ' Βασιλειών παρά είναι φανταστική πλασμένη από τον ποιητή για την απόδειξη της θέσης που αναφέραμε.

Κ' είναι το Άσμα, λυρικό κομμάτι, διαλογικά βγαλμένο από το Σολωμών, τη Σουλαμίτιδα και το χορό και στο τέλος μ' ένα συμπέρασμα του ποιητή. 'Ο λυρισμός του ή πολός και ή άοριστία του συγγραφέα και της γλώσσας κάνει το έργο να φαίνεται πώς έχει πολλά πρόσωπα και δράση για δράμα, όπως θέλει ή Rénan που δέν ξεχνά να κρύβη πότε και πότε στα παρασκήνια τον αγαπητικό της Σουλαμίθ για ν' άφογκραστή. Δέ σ'ς φαίνονται πολύ νεώτερα αυτά;

Η δύναμη του έργου είναι μέσα στην απλότητα και ειλικρίνεια που το χαρακτηρίζει. Κ' έτσι προσπαθήσαμε να τ' αποδώσουμε και μετς και στην έννοια και στη γλώσσα. Κρύβει όλη τη ζωή του κάμπου και της έξαχης κι όλο το μωσκολίβανο και την άλόη της Συρίας. Δέν έχει τη μυστικοπάθεια και το χασησκληκι της κατόπιν φιλολογίας των Έβραίων που την πνίγει το πάθος, το άίστημα και γίνεται πάντα άδερή και χρωματισμένη μά νανουριστική. Μου φαίνεται όμως πώς το Άσμα δέν έχει την απαιτούμενη συμμετρία στην ιδέα. Θαρρείς πώς είναι πολύ πολύ πρωτόγονο. Πρωτόγαλο καλύτερα. Μήν είναι αυτό που είπα παραπάνου ειλικρίνεια; Δέν άκρωτηριάστηκε σε καλούπι από πρώτα καμωμένο, παρά έκλεισε μέσα του όλη την ποιητική φλέδα του λαού του, 'Ανατολίτη λαού άπελέκητου, με τις χοντρές του παρομοιώσεις και τις κουραστικές κομμάτι περιγραφές. Πρωρισμένο θαρρείς πιότερο να δώση τους κανόνες καμμιάς δικής του τεχνοτροπίας, βγήκε έτσι πρωτόγονο και φυσικό από τον ποιητή που όσο κι αν το άφιέρωσε στο λαό του, γέννηκεν άθελά του, γενικό, ανθρώπινο.

(Στάλλο φύλλο ή μετάφραση του «Άσμα Άσμάτων»)

Κ. Ι. ΦΡΙΑΓΓΟΣ